

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

I. ULUSLARARASI KATILIMLI
BİLİM DİN VE FELSEFE TARİHİNDE
HARRAN OKULU
SEMPOZYUMU

28-30 Nisan 2006

II. CİLT

Editör

Prof. Dr. Ali BAKKAL

ŞANLIURFA 2006

**I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu
Sempozyumu**

ISBN: 975-7113-24-7

Dizgi ve İç Sayfa Tasarım

Arş. Gör. Dr. Kadir PAKSOY Arş. Gör. Dr. Hüseyin KURT

Kapak Tasarım

Öğr. Gör. Haldun ÖZBUDUN

Baskı Yeri ve Yılı

Şelale Matbaası

Haziran 2006 - Konya

Bu kitap internet sitemizde de elektronik ortamda yayımlanmıştır.

İnternet adresi: www.harran.edu.tr/uhos/index.htm

e-posta: ilahiyat@harran.edu.tr

Adres: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Mardin Yolu 20. Km. Osmanbey Kampusü / ŞANLIURFA

Tlf: 0.414.3440036 Faks: 0.414.3440037

Bu kitapta yer alan bildirilerin ilmi ve hukuki sorumlulukları yazarlarına aittir.

Bu kitap, TÜBİTAK ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın katkılarıyla basılmıştır.

İLK DÖNEMLERDE HARRAN'DA YETİŞMİŞ HADİS BİLGİNLERİ

(Kütüb-i Sitte'de Rivâyeti Bulunan Harranî Nisbesiyle Anılan Râviler)

Mehmet DİLEK*

Abstract

Harran has been an important religious and historiography center. There have been many important scholars who wrote about hadith, law, commentary and history. In his book *Al-Ikmal* Ibn Makula states that there were many hadith scholars in Harran and gives several names. In this article we studied this scholars who are examined the narrators mentioned in *Kutub al-Sitta* (six famous hadith collection).

Key words: *Harran, Historiography, scholars, narrators, Kutub al-sitta*

Harran, İslam tarihçilerine göre el-Cezire veya Âsur ceziresi adı verilen Yukarı Mezopotamya'nın Diyar-ı Mudar kısmının çoğu zaman merkezi olmuştur. El-Cezire bölgesinin kuzey yarısı Türkiye, güney yarısı ise Suriye ve Irak toprakları içerisinde bulunmaktadır. El-Cezire, İslam'dan önce ve İslam tarihinin başlarında bu bölgeye yerleşen Arap kabilelerine göre "Diyar-ı Mudar", "Diyar-ı Rebia", ve "Diyar-ı Bekr" olmak üzere üç tarihi bölgeye ayrılmıştır. El-Cezire'nin Diyar-ı Mudar kısmında Urfa, Harran, Rakka (Suriye), Samsat, Re'sul-ayn; Diyar-ı Rebia kısmında Musul, Nusaybin, Sincar (Irak), Dârâ, Cizre; Diyar-ı Bekr kısmında Amid, Mardin, Meyyâfâra, Hasankeyf gibi önemli merkezler yer alır.¹

Müslümanlar el-Cezire bölgesini 19/640 yılında fethetmişlerdir. Bölgede İslam öncesinde olduğu gibi İslam'dan sonra da ilim ve düşünce tarihine hizmeti olmuş pek çok âlim yetişmiştir. Harran, İslam tarihinde dinî ilimlerin, tarih yazarlığının önemli merkezlerinden biri olmuştur. Bu şehirden hadîs, fıkıh, tefsir, tarih gibi ilimler sahalarında değerli eserler yazan pek çok âlim yetişmiştir.²Harran'ın tarihte oynadığı en önemli rol bilginleriyle İslam medeniyetinin ve biliminin gelişmesine yaptığı büyük katkıdır. Bugün bize Harran'dan çok önemli birkaç yapıdan başka bir

* Arş. Gör. Dr., Harran Ü. İlahiyat Fak., mdilek25@hotmail.com; Bu tebliğ, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi [6. sayı Temmuz-Aralık 2003]dergisinde yayınlanmış olup bazı değişiklikler yapılarak sunulmuştur.

¹ Daha geniş bilgi için bkz. Şeşen, Ramazan, "el-Cezire", *DİA*, VII, 509.

² Şeşen, Ramazan, "*Harran Tarihi*", Ankara 1993. s. 84

şey kalmamıştır. Fakat, şehrin İslam ilmine, bu yolla dünya ilmine olan katkısından hala bahsedilmektedir.¹

İbn Mâkula, *el-İkmal* adlı eserinin Harran maddesinde, İslam tarihinin ilk asırlarında Harran'dan çıkan hadis âlimlerinin pek çok olduğunu söyledikten sonra bunların bazılarında söz eder.² *Mu'cemu'l-buldân* yazarı da pek çok İslam âliminin Harranî nisbesiyle anıldığını belirterek bunlardan tarih yazarı olanlarından söz eder.

Bu alimlerin en eskisi hicri II. miladi VIII. Asırda yaşayan hadisçilerden Nadr b. Arabî el-Harranî olup, Mücahid ve İkrime gibi ilk büyük hadisçilerden okumuş, kendisinden Süfyan el-Sevrî ve çağdaşları hadis okumuşlardır. 168/784 yılında ölmüştür. Bundan sonra 193/808 yılında ölen ve Süfyan es-Sevrî'den (161/778) okuyan Ebu'l-Hasan Mahled b. Yezîd el-Harranî gelir. Yine bu asırda yaşayan başka bir Harranlı hadisçi Mervan b. Şüca' el-Harranî olup Yahya b. Main ve Ahmed b. Hanbel'in hocasıdır. Bir başka önemli hadisçi 221/ 836 yılında ölen Ahmed b. Abdülmelik b. Vâkid el-Harranî olup doğumu 150/767 yılındadır. Buhârî ve Ahmed b. Hanbel kendisinden hadis okumuşlardır. Bu dönemde yaşayan başka bir önemli hadisçi Abdullah b. Muhammed en-Nüfeylî (ö.234/848)dir. Mâlik b. Enes'in talebesi olup, kendisinde Buhari ve Ahmed b. Hanbel okumuştur. Hadis sahasında çok güvenilir bir âlimdi. Bu alimlerden biri de Muhammed b. Yahya b. Kesir el-Harranî(ö.267/880) olup en-Nesai ve Ebu Arubet el- Harranî'nin hocasıdır. Yine aynı iki alime hocalık yapan Süleyman b. Seyf b. Yahya el- Harranî de aynı sıralarda yaşamış 272/885 tarihinde ölmüştür. "Harran'ın hadisçisi" diye şöhret bulmuştur.³

Bunlardan sonraki nesilde gelen önemli hadisçiler arasında Ebu Şuayb Abdullah b. el-Hasan b. Ahmed el-Harranî (ölm. 295/908), Ebu Arube el-Hüseyn b. Muhammed (ö.318/930), Ebu'l-Hasan Ali b. Allân el-Harranî de zamanının büyük hadisçilerindendi.⁴ Yine, İslam tarihinin ilk asırlarında Harran'dan çıkan hadis ve fıkıh alimlerinden biri Ebu Katade Abdullah b. Vâkid el-Harranî (ö.217/832)'dir. Büyük bir zahid olan bu alim İbn Cüreyc ve Süfyan es-Sevrî 'den okumuştur. Ayrıca, Mısıra giderek Leys b. Said'den ders aldı. Kendisinden ise Iraklılar ve Harranlılar okudular.⁵ İbn Mâkula, *el-İkmal* adlı eserinin Harran maddesinde, İslam tarihinin ilk asırlarında Harran'dan çıkan hadis alimlerinin pek çok olduğunu söyledikten sonra bazılarında söz eder. Bunlar arasında 141-224/758-839 yılları arasında yaşayan Ebu Salih Abdulgaffar b. Davut b. Mihrân el-Bekri el-Harranî el-Hanefî vardır. Bu zat aslında Kuzey Afrikalıdır. Fakat, bir müddet Harran'da kaldığı için bu şehre nisbet edilmiştir. İbn Makula, bundan sonra bu aileden gelen çeşitli hadisçilerden bahseder.

¹ Şeşen, *a.g.e.*, s. XII

² İbn Mâkula, *el-İkmal fi raf' il-irtiyab mine'l-muhtelif fi'l-esma ve'l-küna ve'l-ensab*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1411. III, 55-56.

³ Şeşen, *a.g.e.*, s.84-85; Sıyerü a'lam en-nübela, VII, 403-405, IX,34, X, 634-637,662-663, XII,605,606, XIII,147-148; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, Beyrut tabı, I,353-354; *Mu'cemu'l-buldân*, Harran maddesi.

⁴ Şeşen, *a.g.e.*, 84; İbn el-Nedim, *el-Fihrist*, s.386; İbn el-Esir, *el-Lübâb*, I,353-354; Yâkut, *Mu'cemu'l-buldân*, Harran maddesi; Sıyerü a'lamün-nübela, XIII, 536-537,XIV,20-21,510-512; Hediyetu'l-ârifin, I,681, Kehlale, VII,76; GAS, I,76; Nevadir el-Mahtutat, Beyrut 1976, I,262.]

⁵ Şeşen, *a.g.e.*, 84; İbn el-Esir,*el-Lübâb*, I,353-354

Babaları dışındakilerin Harran'da yaşadığından söz etmez. Belki de bu zatin oğulları babaları dolayısı ile Harranî nisbesini almışlardır.¹

Biz, bu çalışmamızda Harran bölgesinde doğmuş ya da bu bölgede yaşamış Kütüb-i Sitte'de rivâyeti bulunan hadis âlimlerini teker teker ele alacağız. Ayrıca Cerh ve ta'dil âlimlerinin onlar hakkındaki değerlendirmelerine değinecek, Kütüb-i Sitte'deki rivâyetlerini belirteceğiz.

1- Mervan b. Şüca' El-Harranî (Ö.134/749): İbn Hacer, Harranlı hadisçi Mervân b. Şüca'nın künyesini Ebû Abdillâh olarak verdikten sonra Buhârî ve Ebû Arube'nin, Ebû Amr olarak kaydettiklerini belirtir.² Mervân'ın Bağdat'ta Mûsa b. Mehdi'nin çocuğunun eğiticisi olduğu ifade edilmiştir.³ Husayf adlı râvîden pek çok hadis rivâyet ettiği için kendisine el-Husayfî denilirdi.⁴ Mervân b. Şüca', Muhammed b. Mervân ibnu'l-Hakem'in mevlâsıdır.⁵

Hocaları: İbrahim b. Ebî Able, Sâlim b. Aclân el-Eftas, Abdülkerim el-Cezerî, Muğire b. Muksim ed-Dabiy.

Talebeleri: Ahmed b. Menî', Hârûn b. Ma'ruf, Ziyâd b. Eyyûb et-Tûsî, El-Hasen b. Arfe.⁶ Ayrıca İbn Hibbân, ondan Irak ehlinin rivâyetinde bulduklarını kaydeder.⁷

Ahmed b. Hanbel bu râvîyi sadûk⁸ ve rivâyetlerinde bir sakınca olmayan (la bese bihi) biri olarak ifade etmiştir.⁹ İbn Hibbân onu es-Sikât'ta zikretmiştir.¹⁰ Ebû Dâvûd, Dârakutnî, Yahya b. Maîn, Ya'kub b. Süfyân da sika(bu ifadenin kullanıldığı ravinin rivâyeti ihticac için alınır) olduğunu belirtirlerken, Ebû Hâtim, onun sâlih bir râvî olduğunu ancak bazı münker rivâyetlerde titiz davranmadığını ifade etmiş ve hadisi yazılır (yüktebu hadisuhu) demiştir. Yine Ebû Hâtim, bu râvînin rivâyetlerinin hüccet olmadığını da ifade etmiştir. İbn Sa'd onun sika ve sadûk olduğunu, kendisinin Bağdat'a geldiğini 184 yılında vefat ettiğini belirtmiştir.¹¹ Buhârî, 134 de

¹ Şeşen, a.g.e., s.84; *İbn Makûla*, el-İkmal fî raf' el-irtiyab mine'l-muhtelif fi'l-esma ve'l-küna ve'l-ensab, (neşr. Abdurrahman b. Yahya el-Mualla el-Yemeni, III,55-56; Siyerü a'lamun nübelâ, X,438-439)

² İbn Hacer, Şihâbuddîn Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Tebzîbu'l-Tebzîb*, Daru Sadr, tsz. X,94.

³ El-Bâcî, Ebu'l-Velid Süleyman b. Halef, *et-Ta'dil ve't-tecrîb*, Halep tsz. II,734.

⁴ El-Mizzî, Yusuf b. Zeki Abdurrahman Ebu'l-Haccâc, *Tebzîbu'l-kemâl*, (thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf Müessesetu'r-Risale, Beyrut. 1980. XXVII,395)

⁵ MEVLA (c.Mevalî): 1.Hürriyetine kavuşturulmuş köle; 2.Kölesini hürriyetine kavuşturan köle sahibi, efendî. 3.Bir alakadan dolayı birbirine karşı minnettar olan, birbirinin dostu, muhibbi olanlardan her biri, 4. Arap olmayan (bilhassa Emeviler devri ve müteakip ilk devirlerde); Aydınlı, a.g.e., s. 99; Dârakutnî, *Zikru esmâ'i't-tâbiîn*, (thk. Bûrân ed-Dannâvî- Kemal Yusuf el-Hût), Beyrut 1985. I,355

⁶ İbn Hacer, *Tebzîbu'l-Tebzîb*, X, 94.

⁷ İbn Hibbân, Ebû Hâtim el-Bustû, *Kitâbu'l-mecrûbin min el-muhaddisîn ve'd-duâfâ vel-metrûkîn*, (thk. Muhammed b. İbrahim Zâyed) Dâru'l-Va'y, Halep 1396. II,13.

⁸ Ahmed b. Hanbel, *İlelu Ahmed b. Hanbel*, (thk. Subhî el-Bedrî es-Sâmerâî) Riyad 1409. s. 173; Saduk: Zehebi ve Irakî'ye göre ta'dilin 3., Şehavî'ye göre 5. mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir sığa. Böyle bir ravinin hadisi yazılır ve araştırılır. Aydınlı, a.g.e., s. 133

⁹ İbn Ebî Hatim, Abdurrahman b. Muhammed, *Kitâbu'l-cerh ve't-ta'dil*, Beyrut 1953 VIII, 273

¹⁰ İbn Hibbân, *es-Sikât*, (thk.Seyyid Şerefuddîn Ahmed), Beyrut 1975 IX,179

¹¹ İbn Sa'd, Ebû Abdillâh b. Muhammed, *et-Tabakâtu'l-kubrâ*, Beyrut tsz. V,328

vefat ettiğini bildirmiştir.¹ İbn Hibbân onu zuafâda da zikrederek sikalardan maklub hadisler rivâyet ettiğini belirtmiş ve onun tek başına yaptığı rivâyetler ile ihticacdan hoşlanmadığını ifade etmiştir.² Zehebî de Mervân'ın hadislerinin hasen derecesinde olduğunu ifade etmiştir.³

Kütüb-i Sitte müelliflerinden Buhâri, Tirmizi, Ebu Dâvud, İbn Mâce bu râvînin bazı hadislerini kitaplarına almışlardır.⁴

2-Husayf B. Abdîrrahman el-Cezerî el-Harranî (Ö.137/753): Künyesi Ebû Avn olan Husayf tâbiîndendir, sahâbeden Enes b. Mâlik'i görmüş ve Benî Ümeyye'nin mevâlisindedir.⁵ İbn Hibbân onun Harran ehliinden olduğunu ve Hassâf adında ikiz bir kardeşinin de bulunduğunu kaydeder.⁶

Hocaları: Saîd b. Cübeyr, Mücâhid,⁷ Ebu'z-Zübeyr, Amr b. Abdillâh b. Mesud, Atâ b. Rebâh, İkrime, Muksim b. Becre.

Talebeleri: Süfyan es-Sevrî, Süfyan b. Uyeyne, Attâb b. Beşîr,⁸ Haccâc b. Ertât, Ebu'l-Ahves, Ma'mer, Ma'meru'r-Rakiy, İbn Ebî Nuceyh, Muhammed İbn İshâk, Hattâb ibnu'l-Kâsım, Züheyr b. Muâviye b. Hadîc, Sellâm b. Selim, Abdülmelik b. Abdilâzîz b. Cüreyc, Muhammed b. Seleme b. Abdillâh, Muhammed b. Fudayl b. Ğazvân, Mervân b. Şuca'.⁹

el-Cezire bölgesinde ikâmet eden Husayf hakkında cerh ve ta'dil âlimlerinin farklı değerlendirmeleri bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel onun hadîste zayıf, muzdaribu'l-hadis bir râvî olduğunu,¹⁰ Yahya b. Maîn "rivâyetinde bir sakınca olmadığını"¹¹ Ebu Hâtim, onun sâlih¹² bir râvî olduğunu ancak naklettiği rivâyetleri

¹ el-Bâci, *a.g.e.*, II, 734

² İbn Hibbân, *Kütâbu'l-mecrûbîn*, II, 13; Maklub hadis: 1. Bir veya birkaç ravisi aynı tabakadan başkalarıyla değiştirilmiş hadis, 2. Senet ve metnindeki kelime veya cümlelerde takdim- tehir yapılmış olan hadis 3. Metnin isnadı alınıp diğer bir metnin başına diğerinin ki de bunun başına konmuş hadis. Aydınlı, *a.g.e.*, s.92

³ Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, (thk. Şuayb el-Arnâvut-Muhammed Nuaym), Beyrut 1413. IX, 34

⁴ Buhârî, "Şehâdât,"571;"Tib"365; Tirmizi, "Hacc" 100;Ebû Dâvûd, "Menâsik", 10; İbn Mâce, "Tib"23

⁵ Zehebî, , *Mîzânü'l-i'tidal fî nakdi'r-ricâl*, (thk. Ali Muhammed el-Becâvî), Dâru'l-Ma'rife Beyrut tsz. I,653

⁶ İbn Hibbân, *Kütâbu'l-mecrûbîn*, I, 287; El-Fadl b. Ziyâd, Ahmed b. Hanbel'den şu dört zatın da Harran'dan olduğunu aktarmıştır: *Abdülkerim el-Cezerî, Husayf, Sâlim el-Eftas, Ali b. Bezîme*. Bk. İbn Adiy, *el-Kâmil fî'l-duafâ*, III,69

⁷ Buhârî, *Târîhu'l-kebir*,(thk. Seyyid Hâşim en-Nedvî), tsz. III,228

⁸ Zehebî, *Mîzân*, I,653

⁹ İbn Ebî Hatim, *a.g.e.*, III, 403,404; Zehebî, *Mîzân*, I,653 ; Muzdaribu'l-hadis: Iraki'ye göre cerhin dördüncü, Sehari'ye göre beşinci mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir siga. Böyle bir ravinin rivâyet ettiği hadis itibar için kullanılır. Aydınlı, *a.g.e.*, s.124

¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-İlel fî ma'rifeti ve'r-ricâl*, III,214; İbn Hacer, *Tebzîb*, III,143,144

¹¹ Zehebî, *Mîzân*, I,654

¹² Salih: 1. Sahih ve Hasen hadis; 2. Hasen'in altında olmakla beraber zaif denilecek kadar da düşük olmayan hadis. Aydınlı, *a.g.e.*, 136

karıştırdığını ifade ederler. Hıfzının zayıflığı hususunda cerh vaki olmuştur. İbn Adıyy, Husayf'ın pek çok nüshaları ve hadisleri olduğunu şayet kendisinden sika olan bir râvî rivâyet etmişse onlarda bir beis olmadığını belirtmiştir. Husayf'dan Abdulaziz b. Abdirrahman'ın rivâyet ettiği hadisler bâtildir. Fakat bu durum Husayf'dan değil Abdulaziz'den kaynaklanmaktadır. İbnü'l-Medîni, Yahya b. Saîd'in onu zayıf saydığını ifade etmiştir. Mürcie fikrine meylettği de söylenmiştir. İbn Huzeyme, hadisiyle ihticac edilemeyeceğini belirtmiştir. Bu anlamda Yahya el-Kattân da Husayf'dan rivâyette bulunmaktan sakınılması gerektiğini ifade etmiştir.¹ Ali İbnü'l-Medîni, Yahya b. Saîd'in şöyle dediğini de aktarır: “Biz o günlerde Husayf'dan rivâyetten kaçınıyorduk. Kûfe'de ondan herhangi bir rivâyet yazmadım. Ancak daha sonraları yazdım.” demiştir.

İbn Hibbân, Husayf hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunur: “Hocalarımızdan bir çoğu ondan hadis rivâyetini terketmiş, diğer bir çoğu ise rivâyetlerini kabul etmiş olup kendisi sâlih-fakih-âbid bir şeyhtir. Ancak rivâyetlerinde çok hata yapmakta ve meşhurlardan almış olduğu rivâyetlerinde tek başına kalmaktadır. Onun sika râvîlere muvafık olan rivâyetlerinin alınması, itibara² elverişli olmayan rivâyetlerinin ise terk edilmesi uygundur.³ Husayf'ın vefat tarihi hakkında farklı tarihler verilmektedir. Buhârî 136, İbn Sa'd, 137,⁴ Ebu Ubeyde 138, Halife b. Hayyât ise 139 da vefat ettiğini ifade etmiştir.⁵

Tirmizî, Ebu Dâvud, Nesâi, İbn Mâce'de bu râvînin rivâyetleri bulunmaktadır.⁶

3-Ma'kıl B. Ubeydillah el-Cezerî el-Harranî(ö.166/782): Künyesi Ebû Abdillah'dır ve ikâmet yeri el-Cezîre'dir.⁷

Hocaları: Atâ b. Ebi Rebâh, Ebu'z-Zübeyr, İkrime b. Hâlid, Amr b. Dînar, ez-Zuhrî, Zeyd b. Ebî Enîse, İbrahim b. Ebi Able, Süveyd b. Hüceyr.⁸

Talebeleri: Çağdaşı Süfyan es-Sevrî, el-Hasen b. Muhammed b. A'yun, Muhammed b. Yezid b. Sinan, Ubeydillah b. Yezdî el-Kardavâni, Veki, Ebu Nuaym, el-Firyâbi, Ahmed b. Yunus, Abdullah b. Muhammed en-Nufeylî.

Abdullah b. Ahmed, babasından Ma'kıl'ın sâlihu'l-hadis olduğunu aktarmıştır. Bir defasında da sika demiştir.⁹ Yahya b. Maîn'den onun rivâyetlerinde bir sakıncası

¹ Zehebi, *Mîzân*, I,654

² Pübar: Bir hadisin aynının veya benzerinin başka yollardan rivâyet edilip edilmediğini ortaya çıkarmak için araştırma yapmak, senetlerini araştırmak. Bu araştırma, daha ziyade, za'if bir hadisi, benzerini bularak takviye etmek için yapılır. Fakat bu da ancak takviyeye elverişli olan çok za'if olmayan hadisler için mümkündür. Her za'if hadis için bu araştırma yapılamaz. Aydınlı, *a.g.e.*, s. 79

³ İbn Hibban, *Kütâbu'l-mecrûbîn*, I,287; İbn Hacer, *Tehzîb*, III,143,144

⁴ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VII,482

⁵ Zehebi, *Mîzân*, I,654

⁶ Ebû Dâvûd, “Nikah”, 13; en-Nesâi, “Menâsiku'l-hacc”, 229,230; Tirmizî, “Tahâret”,103, “Salat”,215, 302,340; “Zekât”,5; “Hacc”, 9, 100; “Tefsiru'l-Kur'an, 4; İbn Mâce, “İkâmetu's-Salât”, 115; “Zekât”,12, “Menâsik”, 69.

⁷ Dârakutnî, *Zikri esmâi'l-tâbiîn*, II, 254.

⁸ Zehebi, *Siyeru a'lami'n-nubelâ*, VII,318

⁹ Ahmed b. Hanbel, *İlel*, I,53

olmadığı(leyse bihi be's) şeklinde aktarılmıştır. İshâk b. Mansûr, İbn Main'den sika, Muâviye b. Sâlih ise yine ondan zayıf bir râvî olduğuna dair bilgi aktarmıştır. İbn Adıyy, onun bir kaç hadisini kaydettikten sonra hasenu'l-hadis¹ olduğunu ve hadislerinde münker bulunmadığını ifade etmiştir. İbn Hibbân, onu es-Sikât'ta zikretmiştir.²

Kütüb-i Sitte müelliflerinden Müslim, Nesâi ve Ebû Dâvûd'da bu râvînin rivâyetleri bulunmaktadır.³

4-En-Nadr b. Arabî el-Harranî (ö.168/784): Yahya b. Maîn'in Harranlı olarak belirttiği en-Nadr'm künyesinin Ebû Ravh olduğu ya da Ebû Amr olduğu söylenmektedir. Onun Ebu't-Tufeyl Amr b. Vâsile'yi gördüğü belirtilmiştir.⁴

Hocaları: Mücâhid, İkrime, Atâ, Nâfi, Meymûn b. Mehrân, Mekhûl, Ömer b. Abdilaziz, Kâsım b. Muhammed, Sâlim b. Abdillâh b. Amr.⁵

Talebeleri: Süfyan es-Sevrî, Vekî', Abde b. Süleyman, Ebû Usâme el- Muttalib b. Ziyâd, Muhammed b. Abdillâh, el-Hasen b. Sevâr, Ebu Câfer el-Ukaylî, Abdullâh b. Abdilvehhâb el-Huccî, Amr b. Hâlid el-Harranî, Bişr b. İsa ve Ebu Sâlih el-Harranî.

Ahmed b. Hanbel'den onun rivâyetlerinde bir sakınca olmadığına (lâ be'se bih) dair bilgi aktarılmıştır⁶ Ebû Hâtim, bir yerde aynı ibareyi kullanırken diğer bir yerde salihu'l-hadis demiştir. Yahya b. Maîn, Ebû Zür'a ve Muhamed b. Abdillâh b. Nümeyr onun sika biri olduğunu belirtmişlerdir. Yahya b. Main'e onun hakkında sorulunca en-Nadr b. Arabî'nin rivâyetlerini *رايت فلانا رايت طاوسا* tarzında bizzat görüşmek suretiyle yaptığı için rivâyetlerinde bir sakınca olmadığını ifade etmiştir.⁷ İbn Adıyy, onun hadislerini sağlam ve sahîh olarak bulduğunu belirtmiştir.⁸ İbn Sad ise onun zayıf bir râvî olduğunu ve halife Mehdî'nin döneminde vefat ettiğini söylemiştir.⁹

En-Nadr b. Arabî'nin Kütüb-i Sitte'den sadece Ebû Dâvûd'da rivâyeti bulunmaktadır.¹⁰

5-Mahled b. Yezîd el-Harranî (Ö.193/808): Künyesinin Ebu'l-Huseyn, Ebû Yahyâ ve Ebû Hîdâş ya da Ebû Hâlid olduğu söylenmiştir.¹¹

Hocaları: Yahya b. Saîd, Hırriz b. Osman, el-Evzâi, Süfyan es-Sevrî, İbn Cüreyc,

¹ Hasenu'l-hadis: İraki'ye göre ta'dilin 4., Şehavi'ye göre 6. mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir şiga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis i'tibar için alınır. Aydınlu, a.g.e., s.69

² İbn Hacer, *Tehzib*, X,204; Zehebî, *Mizan*, IV,146; İbn Hibban, *Es-Sikat*, VII,491

³ Müslim, "Hacc", 54; "İmâret", 8,37; "Fezâil", 3; "Sıfatu'l-münafikin", 16,72,75,77,78; Ebû Dâvûd, "Vudu", 66; Nesâi, "İftitah", 37

⁴ İbn Hibban, *es-Sikat*, VII,34; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, VII,403

⁵ İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzihib*, X,442,443; Zehebî, *Mizan*, IV,260.

⁶ Ahmed b. Hanbel, *İlel*, I, 53

⁷ Ahmed b. Hanbel, *İlel*, III,25

⁸ İbn Adıyy, a.g.e. VII,25

⁹ İbn Sa'd, a.g.e., VII,483

¹⁰ Ebû Dâvûd, "Sünne", 6

¹¹ İbn Hibban, *es-Sikat*, IX,186; Dârakutni, *Zikri esmai't-tâbiin*, I,365

Yunus b. Ebî İshâk, İsrail b. Yûnus, Saîd b. Abdilaziz, Hanzale b. Ebî Süfyan, Abdullah b. Alâ b. Zebr, Mâlik b. Muğavvel, Mis'ar.¹

Talebeleri: Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhuye, Ebu Ca'fer en-Nüfeylî, Abdulhamid b. Muhammed b. Mistâm, Ebû Umeyye Amr b. Hişâm, Muhammed b. Sellâm el-Beykendi, Abdullah b. Abdussamed b. Ebi Hıdaş el-Mevsilî, Ali b. Meymûn el-Attâr, Yakub b. Süfyan, Yakub b. Ka'b el-Antakî, Ahmed ibnul-Bekkâr el-Harranî.²

İbn Maîn ve diğer âlimler bu râvînin sika olduğunu ifade etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel onun hakkında "la be'se bihi" demiştir.³ Zehebî, ondan saduk meşhur diye söz eder ve onu Harranlı sika âlimlerden sayar.⁴ Ebû Hâtim sadûk, Ebû Dâvûd onun şeyh olduğunu ifade ederek insanların ondan mürse⁵l hadis rivâyet ettiklerini ifade etmiştir.⁶ İbn Hibbân, onu sikalardan saymıştır.⁷ es-Sâci onun bazen vehimli hadîsleri rivâyet ettiğini ifade etmiştir.

Kendisinden Buharî ve Nesâî rivâyette bulunmuştur.⁸

6-Muhammed b. Süleymân b. Ebî Dâvud (Ö.213/828):Künyesi Ebû Abdillâh olup ikâmet yeri Harran'dır.

Hocaları: Babası, Vahş b. Harb,⁹ Fıtr b. Halîfe, Mâlik , el-Leys, Ca'fer b. Berkan, İsa b. Ebî Rezîn, Meân b. Rifâa, Ebu Ca'fer er-Râzî, Afîr b. Ma'dân, Seleme b. Verdân, Şuayb b.Ebî Hamze, Said b. Beşîr, Yahya b. Eyyûb, Abdurrahman b. Sâbit b. Sevbân, İbrahim b. Muhammed b. Ziyâd.

Talebeleri: Torunu Süleyman b. Abdillâh, Muhammed b. Yahya b. Ebi Kesîr, Ebû Dâvûd Süleyman b. Yusuf el-Harranî, Ahmed b. Süleyman er-Rehâvî, Seleme b. Şebîb, Ca'fer b. Muhammed ibnu'l-Fudayl, Ahmed b. Abdurrahman ibnu'l-Mufaddal el-Harranî, el-Fadl b. Ya'kûb, Muhammed b. Yezîd b. Sinân er-Rehâvî, Musa b. Eyyub en-Nasîbi, Muhammed b. Abdulvehhab, İshak b. İbrahim, İshak b. Zeyd el-Hattâbi.

Nesâî, Muhammed b. Süleyman'ın rivâyetlerinde bir sakınca olmadığını belirtmiş ancak Ebû Hâtim ona münkeru'l-hadis demiştir.¹⁰ İbn Hibbân es-Sikât'ta

¹ Zehebî, *Siyeri a'lâmi'n-nubelâ*, IX/337; İbn Hacer, *Tebzîbu't-tebzîb*, X,47,48

² İbn Hibban, *es-Sikât*, IX,186

³ İbn Hacer, *Tebzîbu't-tebzîb*, X,47,48.

⁴ Zehebî, *Siyeri a'lâmi'n-nubelâ*, IX/337

⁵ Mürsel: Tabiun'dan birinin ravi sahabiye atlayarak, zikretmeyerek doğrudan doğruya Hz.Peygamber'den veya hakikatte kendisinden hadisi duymamış olduğu ravi sahabiye zikrederek Resulullah'dan rivayet ettiği hadis. Aydınltı, *ag.e.*, s.112

⁶ Zehebî, *Mizân*, IV,84

⁷ İbn Hibban, *es-Sikât*, IX,186

⁸ Buhari, "Ezan", 160; "Vesâyâ",15; "Buyu" 9 "Edeb"122; Nescî, "Salat" 1; "Mevâkir" 12,35; "İftitah",35,36,115; "Buyu" 28,39; "Kat'us-Sârik"8.

⁹ Buhari, *Tarihu'l-Kebîr*, 1/90

¹⁰ İbn Hacer, *Tebzîb*, IX,199,200; Zehebî, *Mizânul-İtidal*, III,569 ; İbn Ebi Hatim, *ag.e.*,VII,266. Münkeru'l-hadis: 1.Zehebî ve Şehavi'ye göre cerhin 5., İraki'ye göre 4. mertebesinde bulunan bir ravi

zikretmiştir.¹

Kendisinden Nesâî rivâyette bulunmuştur.²

7-Ahmed b. Abdülmelik b. Vâkıd el-Harranî (Ö.221/ 836): Künyesi Ebu Yahya'dır, dedesine nispet edilmektedir. İkamet yeri el-Cezîre bölgesidir.³

Hocaları: Züheyr b. Muâviye, Hammâd b. Zeyd, Ubeydillah b. Amr, Ebu'l-Muleyh er-Rukıy, Katâde İbnu'l-Fudayl, Yahya b. Amr b. Mâlik en-Nekrî.⁴

Talebeleri: Buhâri, Nesâî, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel, İbn Ebî Şeybe, Ebû Zur'a, Ebû Hâtım, Muhammed b. Cebele, Temmâm, Ebû İsmail et-Tirmizi, Ya'kub b. Şeybe, Hanbel b. İshak, Ca'fer b. Muhammed b. Şâkir es-Sâni', Hamdân b. Ali el-Verrâk.⁵

Ahmed b. Hanbel onun ilmi şahsiyetinde bir kusur görmediğini, hadisinde onu hâfız olarak gördüğünü ve kendisinde hayırdan başka bir şey bulunmadığını ifade ederek onun sünnetle amele önem veren bir zat olduğunu ifade etmiştir. Meymun der ki: "Harranlılar –yani beldesinin insanları- ondan pek memnun olmayıp kendisinden iyi bir şekilde söz etmezlerdi." Bu söz üzerine Ahmed b. Hanbel: "Harran halkının sultanla yakın olan bu tür insanlardan pek memnun olmadıklarını ifade etmiştir." İbn Nümeyr de onun hadisini hemşehrilerinin eleştirilerinden dolayı terk ettiğini ifade etmiştir. ⁶ İbn Ebî Hâtım, onun doğrulukta (sıdk ve itkanda) Nüfeylî gibi olduğunu ifade etmiştir. ⁷

Buhâri ve İbn Mâce ondan rivâyette bulunmuşlardır.⁸

8-Muhammed b. Mûsa b. A'yun el-Harranî(Ö.223/837): Künyesi Ebû Yahya olan Muhammed b. Mûsa, el-Cezîre'de ikâmet etmiştir.

Hocaları: Babası, Züheyr b. Muâviye, İbn İdris, İsa b.Yûnus, İbrahim b. Yezîd, Hattâb İbnu'l-Kasım el-Harrani.

Talebeleri: Zuhlî, İsmail b. Ubeyd b. Ebî Kerîme, İsmail b. Ya'kub b. Sabîh, Ali b. Osman en-Nufeylî, Muhammed b. Cebelete'r-Râfîkî, Muhammed b. Yahya b. Muhammed b. Kesîr el-Harranî, Muhammed b. Müslim b. Vârret, Muhammed b. Hâlid, Muhammed b. Yahya en-Neysâbûrî.⁹

İbn Hibban onu es-Sikât'ta zikretmiştir.¹⁰

Sadece Nesâî'de rivâyeti bulunmaktadır.¹

hakkında kullanılan bir siga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis itibar için alınır. Aydınlı, *a.g.e.*, s.112

¹ İbn Hibban, *es-Sikât*, VIII,281

² Nesâî, "Eşribe" 23

³ el-Baci, *a.g.e.*, I,331

⁴ Hatib, *a.g.e.*, IV,266

⁵ Hatib, *a.g.e.*, IV,266; İbn Ebî Hâtım, *a.g.e.*, II,62, 63

⁶ İbn Hacer, *Tehzibü'l-Tehzib*, I,57.

⁷ İbn Ebî Hâtım, *a.g.e.*, II,62, 63

⁸ Buhari, "Kitabu's-salât", 74; İbn Mâce, "İkâmetu's-Salât",33; "Sıyâm",45

⁹ İbn Hacer, *Tehzib*, IX,479; İbn Ebî Hâtım, *a.g.e.*,VIII,83

¹⁰ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX,68

9-Amr b. Hâlid Ferrûh el- Harranî (Ö.229/843): Mısırda ikamet etmiştir. Kendisine el-Huzâi, el-Cezerî, et-Temîmî de denir. İki âlim Muhammed b. Amr ve Ebû Hayseme Ali b. Amr'ın babasıdır, Mısır'da vefat etmiştir.

Hocaları: Hammâd b. Seleme, Leys b. Sa'd, Abdulhamid b. Behrâm, En-Nadr b. Arabî, Yahya ibnu'l-Mutevekkil, Abdullah b. Leha, Abdullah b. Amr, Ebu'l-Muleyh, Zuheyr, Şerik, Bekr b. Mudar, Abdu'l-A'lâ b. Ebî Mûsâvir el-Cerâr.

Talebeleri: Buhârî, Muhammed b. Yahya, Yûnus b. Abdu'l-A'lâ, Ahmed b. Mansûr er-Remâdî, Semmûye, Ravh İbnu'l-Ferec, Ebû Zur'a, Ebû Hâtîm, Yahya b. Osman b. Sâlih, el-Hasen İbnu'l-Ferec, el-Huseyin b. Humejd, Osman b. Harzâz, Ebu'l-Ahves.²

Ebû Hâtîm er-Râzi onun sadûk, Ahmed b. Abdillâh sika sebt³ bir râvî olduğunu ifade etmişlerdir.⁴

Kütüb-i Sitte'den Buhari'de onun rivâyeti bulunmaktadır.⁵

10-Muemmell İbnu'l-Fadl İbn Umeyr el-Harranî (Ö.229/843):Künyesi Ebû Saîd olan Muemmell İbnu'l-Fadl'ın ikâmet yeri el-Cezîre'dir.⁶

Hocaları: İsa b. Yûnus, Velid b. Müslim, Muhammed b. Harb, Muhammed b. Şuayb, Mervan b. Muaviye, Attâb b. Beşir, Zeyd ibnu'l-Habbâb, Muhammed b. Seleme el-Harranî, Ebû İshak es-Sencârî, Miskin b.Bekir.

Talebeleri: Ebu Dâvud, Nesâî, Ebû Hâtîm er-Râzî, Yahyâ b. Yahyâ en-Nisâbûrî,⁷ ez-Zuhlî, Ebu Davud el-Harranî, Osman b.Harzâz, Osman ed-Dârimî, Ebû Şuayb Abdullâh b. Hasan el-Harranî.

Ebû Hâtîm sika olduğunu ifade etmiş, İbn Hibbân onu es-Sikat'ta zikretmiştir.⁸ Ukaylî, onun bir hadisini zikretmiş ve rivâyetinde vehm bulunduğunu kaydetmiştir.⁹ Ebû Arûbe "Tarihu'l-Cezeriyyin" de Muhammed b. Yahya'dan naklen onun 229 da vefat ettiğini bildirmiştir. 230 diyenler de olmuştur.¹⁰

Nesâî¹¹ ve Ebû Dâvûd'da rivâyeti bulunmaktadır.¹²

11-Abdullâh b. Muhammed en-Nüfeylî (ö.234/848): Künyesi Ebu Ca'fer'dir.

¹ Nesâî, "Kat'us-sarik" 6

² Zehebi, *Sijyeru A'lâmi'n-nubela*, X/428; el-Bâcî, III,971; İbn Ebî Hâtîm, *a.g.e.*, VI,230

³ Sika Sebt: Ta'dilin 1.mertebesinde olan bir ravi için kullanılır. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis ihticac için alınır. Aydınlı, *a.g.e.*, s.139

⁴ Zehebi, *Sijyeru A'lâmi'n-nubela*, X/428; el-Bâcî, *a.g.e.*, III,971

⁵ Buhari, "Vüdu", 48; "Meğâzi"7,27,53; "Tefsiru'l-Kur'an", 6; "Rikâk" 53

⁶ İbn Hacer, *Tebzîb*, X,383

⁷ İbn Ebî Hâtîm bu zatın yerine Muhammed b. Yahya'yı zikreder. Bk. İbn Ebî Hâtîm, *a.g.e.*, VII,375

⁸ İbn Hibban, *a.g.e.*, IX,188

⁹ Zehebi, *Mizân*, IV,230; Ukaylî, *a.g.e.*, IV,260

¹⁰ İbn Hacer, *tebzîb*, X,383

¹¹ Nesâî, "Tahrîmu'd-dem",1.

¹² Ebû Dâvûd, "Cihad",70; Tahâret",51; "Salât",11,140,161, "Menâsik",67;Edep",91;"Buyü"87

Hadîs sahasında çok güvenilir bir âlimdir.¹

Hocaları: Ebu'l-Müleyh er-Rakiy, Hattâb ibnu'l-Kâsım el-Harranî, Mâlik, Dâvûd b. Abdîrrahman el-Attâr, İbrahim b. Ebu Mahzura, Züheyr b. Muâviye, Ed-Derâverdi, İbn Ebi Hâtım, Hüseyim, Abdüsselam b. Harb, Abbâd ibnul-Avvâm, İbnul-Mübârek, Miskin b. Bükeyr, Ma'kıl b. Ubeydillah el-Cezerî, Muhammed b. Imrân el-Hacebî, Ali b. Sabit el-Cezerî, İbn Ebi'z-Ziyâd, Huleyd b. Da'lec, Zeyd ibn's-Sâib.²

Talebeleri: Ebu Dâvûd, İbrahim el-Cûzecânî, Amr b. Mansur en-Nesâî, Ebu Dâvûd el-Harranî, Ahmed b. Süleyman er-Rehâvi, Muhammed (bazıları ez-Zuhlî, bazıları da İbn İbrahim el-Bûşencî demişlerdir) Ebû Zur'a, Yahya b. Maîn, Ebû Hâtım, Ebû Umeyye, İbrahim b. Deyzil, Musa b. Said ed-Dendânî, Hilal ibnu'l-A'la, Cafer b. Muhammed el-Firyabî.

El-Esrem, Ahmed b. Hanbel'in onu överken duyduğunu söylemiştir. Ebû Hâtım, Yahya'nın da onu övdüğünü söylemiştir. El-Âcurrî, Ebu Dâvud'dan şunu nakletmiştir: "Ondan daha hâfız birini görmedim." Eş-Şâzkûnî hıfzda ondan başka kimseyi anmazdı. Ahmed b. Hanbel, her anışında ondan övgüyle söz ederdi ve kendisinin kitabının olmadığını, rivâyet ettiği hadisleri hıfzından rivâyet ettiğini ifade ederdi. Ebu Dâvud, Ahmed b. Hanbel'e, Ahmed b. Yunus mu daha sağlam yoksa Nüfeyli mi? diye sorduğumda onun Ahmed b. Yunus'un sâlih bir kimse olduğunu ancak Nüfeyli'nin sahibu'l-hadis olduğunu söylediğini kaydetmiştir. İbn Vârete göre, Bağdad'da Ahmed; Küfe'de İbn Nümeyr; Mısır'da Ahmed b. Salih; Harran'da Nüfeyli dinin rükünleridir." İbn Hibban onun mutkin, hadis hâfızı olduğunu belirtmiştir.³ İbn Nümeyr'den nakledildiğine göre: "Nüfeyli dördün dördüncüsüdür." Bunların kim olduğu sorulunca da "İbn Mehdi, Veki', Ebû Nuaym, dördüncüsü de Nüfeyli'dir." demiştir.⁴

Buhârî, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvûd'da rivâyeti bulunmaktadır.⁵

12-Abdulaziz b. Yahya el-Bekkâî el-Harranî(Ö.235/849): Künyesi Ebu'l-Esbağ, ikâmet yeri el-Cezîre bölgesi, vefat yeri ise Tirmizî'dir. Ebû Arûbe onun Beni Bekka'nın mevlası olduğunu ve saçını ve sakalını boyadığını ifade etmiştir.

Hocaları: Muhammed b. Seleme, Attâb b. Beşîr, Velîd b. Müslim, İsa b. Yunus, Ebû İshak el-Fezârî.

Talebeleri: Ebû Dâvûd, Ebû Zur'a, Cafer el-Firyabî, Ebû Hâtım.⁶

¹ Zehebî, *Siyeru a'lam en-nübelâ*, VII, 403-405, IX,34, X, 634-637,662-663, XII,605,606, XIII,147-148; İbnul-Esir, *el-Lübâb*, Beyrut, I,353-354; Şeşen, *a.g.e.*, s.84-85;

² İbn Ebi Hâtım, *a.g.e.*, V,159

³ İbn Hibban, *es-Sikât*, IX,149

⁴ İbn Hacer, *Tebzîbu't-tebziib*, VI,16,17,18

⁵ Buhari, "Tefsir", 54; Tirmizi, "Menâkıb", 48; Nesai, "İftitah", 37; Ebu Davud, "Salât",14,28,47,93,106,132,177,180; "Menâsik", 43,58,77; "Nikah",1,2, 1316,24; "Hudud",23,30,33; "Buyu'"23,63,75,89; "Edep", 2,96

⁶ İbn Ebi Hâtım, *a.g.e.*,V,400

Ebû Hâtîm sadûk bir râvî olduğunu ifade etmiştir.¹

Ebu Dâvud'da pek çok rivâyeti bulunmaktadır.²

13-İsmail b. Ubeyd b. Ömer b. Ebî Kerîme el-Umevî(ö.240/854): Künyesi Ebû Ahmed olan râvî Bağdat'ta ikamet etmiştir, Harran ehliendir.³

Hocaları: Amcası Abdülmelik b. Ömer b. Ebî Kerîme, Muhammed b. Seleme el-Harranî, Muhammed b. Yezîd b. Sinân er-Rehâvî, Yezîd b. Hârûn, Şebâbe b. Suvâr, Attâb b. Beşîr, Said b. Yezîğ.⁴

Talebeleri: İsmail b. İshâk el-Kâdî, Ebû Ahmed b. Abd es-Serrâc, Nesâî, İbn Mâce, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Ebî Avf, Ahmed İbnu'l-Hüseyn, b. Nasr el-Hazza, Ömer b. Eyyûb es-Sakatî, Heysem b. Halef ed-Dûrî, Bakîy b. Mahled, Ebû Zur'a, Ebû Hâtîm, Mûsa b. Hârûn, Sâika, el-Bağendî, Muhammed b. Müslim.⁵

Dârakutnî ona sika demiştir. Ebu Bekr el-Ciâbî onun Muhammed b. Seleme'den bazı acaip şeyleri rivâyet ettiğini ifade etmiştir. İbn Hibbân onu es-Sikât'ta zikretmiştir.⁶

Ebû Arûbe, İsmail b. Ubeyd'in 240 yılında Irak'ta vefat ettiğini bildirmiştir. Vefat yerinin Sâmerra olduğu da söylenmiştir.⁷

Kütüb-i Sitte müelliflerinden sadece İbn Mâce'de rivâyeti bulunmaktadır.⁸

14-Muhammed b.Vehb b. Ömer b. Ebî Kerîme(ö.243/857): Künyesi Ebu'l-Muâfî'dir. İkamet yeri el-Cezîre'dir.

Hocaları: Attâb b. Beşîr, İsa b. Yûnus, Muhammed b. Mesleme, Miskîn b. Bukeyr.

Talebeleri: Nesâî, Yakub b. Yusuf eş-Şeybânî, Muhammed b. Ali b. Habib et-Tarâifî, İbrahim b. Yusuf el-Hesencânî, Ebû Ukayl Enes İbnu's-Selem, Ebû Hayseme Ali b. Amr el-Harranî, Hüseyin b. İshak et-Tüsterî, Ebû Arûbete'l-Harranî.

Nesâî, onun rivâyetlerinde bir sakınca olmadığını ve sâlih bir râvî olduğunu ifade etmiştir. İbn Hibbân onu es-Sikât'ta zikretmiştir. 243 senesinde Harran'ın bir köyünde Ramazan ayında vefat etmiştir.⁹

¹ İbn Ebi Hâtîm, *a.g.e.*,V,400

² Ebû Dâvûd,"Taharet", 51; "Salat",315; "Hudud",25

³ Hatîbu'l-Bağdadi, Ahmed b. Ali b. Ebîbekir, *Tarîhu Bağdat*, Daru Kütübi'l-İlmiyye, VI,273

⁴ Hatîbu'l-Bağdadi, *a.g.e.*, VI,273; İbn Hacer, *Tebzîb*, I,319; Zehebî, *Mîzân*, I,238; İbn Ebi Hâtîm, *a.g.e.*, II,188

⁵ Hatîbu'l-Bağdadi, *Tarîhu Bağdat*, VI,273; İbn Hacer, *Tebzîb*, I,319; Zehebî, *Mîzân*, I,238; İbn Ebi Hâtîm, *a.g.e.*, II,188

⁶ İbn Hacer,*Tebzîb*, I,319; Zehebî, *Mîzân*, I,238; İbn Ebi Hâtîm, *a.g.e.*, II,188

⁷ Hatîbu'l-Bağdadi, *a.g.e.*, VI,273,274

⁸ İbn Mâce, "İkâmetu's-Salât",49; "Mukaddime",20

⁹ İbn Hacer, *Tebzîb*,IX, 506,507; İbn ebi Hâtîm, *a.g.e.*, VIII, 114.

Sadece Nesâî kendisinden rivâyette bulunmuştur.¹

15-Amr b. Hişâm b. Buzeyn el-Cezerî (Ö.245/859): Künyesi Ebû Umeyye el-Harranî'dir.

Hocaları: Anne tarafından dedesi olan Attâb b. Beşîr, Muhammed b. Seleme el-Harranî,² Süleyman b. Ebî Kerime, Abûmelik el-Mâcişun, İbn Uyeyne, Ebu Bekr b. Ayyâş, Mahled b. Yezid, Osman b. Abdirrahman.³

Talebeleri: Nesâî, Muhammed b. Avf et-Tâî, Bakîy b. Mahled, Ahmed b. Ali el-Ebbâr, Zekeriyye es-Seczî, Muhammed b. Muhammed b. Süleyman el-Bâğendi, El-Hüseyn b. İshak et-Tüsterî, Ebû Arûbe el-Harranî, Ebû Zür'a.

Nesâî onun sika bir râvî olduğunu belirtmiş, İbn Hibbân onu es-Sikât'ta zikretmiştir. Hacca giderken 245 yılında Kûfe'de vefat etmiştir.⁴

Nesâî kendisinden rivâyette bulunmuştur.⁵

16-Muhammed b. Ma'dan b. İsa el-Harranî(ö.252/866): Künyesi Ebû Abdillâh olan Muhammed b. Ma'dan'ın ikamet yeri el-Cezire bölgesi olup, vefat yeri ise Harran'dır.

Hocaları: Hasan b. Muhammed, Hıdır b. Muhammed b. Şuca', Attâb b. Beşîr, Kabîsa, Ya'kûb b. Muhammed ez-Zuhrî.

Talebeleri: en-Nesâî, Ebû Bekr b. Sadaka, Ebû Arûbe, Muhammed b. Museyyib, Musa b. İsmâil el-Munkirî.

Nesâî onun sika olduğunu ifade etmiştir. İbn Hibbân onu es-Sikât'ta zikretmiştir. Zilhicce ayında 252 yılında vefat etmiştir. Ebu Arûbe, 260 da vefat ettiğini ifade etmiştir.⁶

Nesâî kendisinden rivâyette bulunmuştur.⁷

19-Abdulhamid b. Muhammed İbnu'l-Mustâm el-Harranî(ö.266/879): Harran mescidinin imamıdır. Künyesi Ebû Ömer'dir, ikâmet yeri el-Cezîre'dir.

Hocaları: Abdulcebbâr b. Muhammed el-Hattâbi, Osman b. Muhammed et-Tarâifî, Mahled b. Yezid, Muğire b. Süfyan,[İbn Ebî Hâtîm Muğire b. Sekelâb olarak verir] Ebu Ca'fer en-Nufeylî, Hüseyn b. Ayyâş, Osman b. Abdirrahman, Ebû Hâtîm er-Râzi.

Talebeleri: Ebu Arûbe, Ebû Ali Muhammed b. Said er-Rakiyy el-Hâfız, İbrahim b. Muhammed, Ebu Avâne el-Isferâinî, İbn Sâid.

Nesâî onun sika bir râvî olduğunu ifade etmiş, İbn Hibban da onu es-Sikât'ta

¹ Nesâî, "Taksiru's-Salat",1; "Zinet"23

² İbn Mâkûla, *a.g.e.*, I,267

³ İbn Hacer, *Tebzîb*,IX, 506,507; İbn Ebî Hâtîm, *a.g.e.*, VIII, 114

⁴ İbn Hacer, *Tebzîb* VIII, 113 ; İbn Ebi Hatim, *a.g.e.*,VI, 269.

⁵ Nesâî, , "Salat" 1; "Mevâkit" 12,35; "İfütah",35,36,115

⁶ İbn Ebî Hâtîm, *a.g.e.*,VIII,102; İbn Hacer, *Tebzîb*, IX,465,466

⁷ Nesâî, "Ezan",16; "Kat'us-Sârik" 5

zikretmiştir.¹

Kütüb-i Sitte'den sadece Nesâî'de rivâyeti bulunmaktadır.²

19-Muhammed b. Yahya b. Kesir el-Harranî (Ö.267/880): Künyesi Ebû Abdullah'dır, lakabı lu'lü ü'l-hâfız'dır.

Hocaları: Âdem b. Ebi İyâs, el-Hasen ibnu'r-Rebi', el-Hıdır b. Muhammed b. Şüca', Ebî Tevbe, Said b. Hafs, Âiz b. Habîb, Muhammed b. Said el-Isbehânî, Muhammed b. Musa, Yahya b. Ya'la ibnu'l-Hâris el-Hârisî, Mahled b. Mâlik es-Selmsenî, Amr b. Hammâd b. Talha el-Kannâd, Muhammed b. Kesir el-Musîsî, Osman b. Abdîrrahman et-Tarâîfî, Sâid b. Yezîğ, Süleyman b. Ebî Dâvûd el-Harranî.³

Talebeleri: Nesâî, Ali b. Serrâc, Mekhûl el-Beyrûtî, Muhammed b. İbrahim el-Mesrur el-Enmâtî, Ebû Ali Muhammed b. Said el-Harranî, Muhammed b. Ali b. Habib er-Ruki et-Tarâîfî, Muhammed b. Muhammed b. Süleyman el-Bâğendi, İbn Sâid, Ebû Arûbe, Ebu Avâne.

Nesâî ona sika' demiştir. Ebu Avâne onun hadis tekniği hususunda mâhir olduğunu ifade etmiştir. İbn Hacer onun sika olmasının kesin olduğunu ifade eder. Harran'da 267 yılında safer ayında vefat etmiştir.⁴

Kütüb-i Sitte'den sadece Nesâî'de rivâyeti vardır.⁵

19-Süleyman b. Seyf b Yahya el- Harranî(ö.272/885): Künyesi Ebû Dâvûd'dur. "Harran hadisçisi" diye şöhret bulmuştur.

Hocaları: Yezîd b. Harun, Yakub b. İbrahim b. Sa'd, Ya'la b. Ubeyd et-Tanâfîsî, Ca'fer b. Avn, Ebû Ali el-Hanefî, Muhâdir ibnul-Muverri', Vehb b. Cerir b. Hâzım, Abdussamed b. Abdilvaris, el-Hasen b. Muhammed b. A'yun, Hâlid b. Mahled, Ebu Zeyd el-Herevî, Said b. Amir ed-Dabâi, Ebu Attâb ed-Dellâl, Şuayb b. Beyan, Ebu Âsım, en-Nüfeylî, Affân, Âmir, Ebu'l-Velid et-Tayâlisî.

Talebeleri: Nesâî [Nesâî kendisinden pek çok hadis almıştır], Oğlu el-Hasen b. Süleyman ve torunu Ebû Ali Ahmed b. Muhammed b. Süleyman, Ebû Avâne el-İsferâini, Ebû Nuaym el-Cürcani, Ebû Arûbe, Ebû Tâlib el-Harranî, Mekhûl el-Beyrutî, Muhammed ibnu'l-Müseyyeb, Muhammed ibnu'l-Münzir el-Herevî, Ebû İmrân el-Cûni, Yahya b. Muhammed b. Sâsed, Said b. Yezîğ, Said b. Âmir.⁶

Nesâî onun sika olduğunu ifade etmiş, İbn Hibbân onu es-Sikât'ta zikretmiştir. Şaban ayında bir Cumartesi günü Harran'da vefat etmiştir.⁷

¹ İbn Hacer, *Tebzîb*, VI,121; İbn Ebi Hâtım, *a.g.e.*, VI, 18

² Nesâî, "Salât" 1; "Mevâkit" 12,35; "İftitah",35,36; "Buyu" 28,39; "Kat'us-Sârik"8.

³ İbn Ebi Hâtım, *a.g.e.*, VIII,125

⁴ İbn Hacer, *Tebzîbu't-tebzîb*, IX,521,522

⁵ Nesâî, "Zinet" 42

⁶ Zehebi, *Siyeru A'lami'n-nubelâ*, XIII,147;İbn Ebi Hatim,*a.g.e.*, IV, 122

⁷ İbn Hacer, *Tebzîbu't-tebzîb*, IV, 199.

Kütüb-i Sitte'den sadece Nesâî kendisinden rivâyette bulunmuştur.¹

20-Hattâb İbnu'l-Kâsım el-Harranî: Künyesi Ebû Ömer olan Hattâb, dönemin Harran kadısıdır. Ölümü hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

Hocaları: Husayf, Zeyd b. Eslem, Abdülkerim el-Cezerî ve A'meş.

Talebeleri: Ebu Ca'fer en-Nufeylî, El-Muâfi b. Süleyman, Muallal b. Nufeyl-el HARRANÎ, Muhammed b. Mûsa b.A'yûn, Amr b. Halid el-Harranî.²

İbn Maîn'den sika olduğu, Ebu Zur'adan münkerü'l-hadîs olduğu nakledilmiştir. Son zamanlarında hıfzının karıştığı (ihtilât) belirtilmiştir. ³ İbn Hibbân onu es-Sikât'ta zikretmiştir.⁴ İbn Ebî Hâtim, Ebû Hâtim'den hadisi yazılabilir (yuktebu hadisuhu) tarzında aktarmıştır. Nesâî onun bir hadisini Sıyam'da zikrettikten sonra râvî Hattâb hakkında herhangi bir bilgisinin olmadığını ifade etmiştir.⁵

Kendisinden Ebû Dâvûd rivâyette bulunmuştur.⁶

21-Mahled İbnu'l-Hasan b. Ebî Zemîl: Künyesi Ebû Muhammed, ikâmet yeri Bağdattır. Ölümü hakkında bilgi yoktur.

Hocaları: Ubeydillah b. Amr er-Rakiyy, Ebu'l-Muleyh Amr er-Rakiyy, İsmail b. Uleyye.

Talebeleri: Nesâî, Abdullah b. Ahmed, Osman b. Harzâd, Ebû Hâtim, Abdullah İbnul-Abbas et-Tayâlîsi, İbn Nâciye, el-Hüseyim b. Halef, Ebû Ya'lâ, Muhammed b. İshâk es-Serrâc, Ahmed b. Avf el-Bezûrî, Abdullah b. Sâlih el-Buhârî, Muhammed b. Hârûn.⁷

Ebû Hâtim ona sadûk demiş, Nesâî onun rivâyetlerinde bir sakınca olmadığını ifade etmiş, İbn Hibbân ise onu es-Sikât'ta zikrederek müstakimu'l-hadis diye vasıflandırmıştır.⁸ İbn Hacer de sika olduğunu ifade etmiştir.⁹

Kütüb-i Sitte'den sadece Nesâî'de rivâyeti bulunmaktadır.¹⁰

22-Yunus b. Râşid el-Cezerî el-Harranî: Künyesi Ebû İshak olan Yunus b. Râşid'in ikamet yeri ise el-Cezîre bölgesidir. Zehebî, onun Harran kadısı olduğunu söylemiştir.¹¹ Ölümü hakkında bilgi verilmemektedir.

Hocaları: Husayf, Abdülkerim b. Mâlik, Ali b. Bezîme, Muhammed b. Amr b. Alkame, Yahya b. Said el-Harranî, Ubeydillah b. Omer el-Amrî, Avn b.

¹ Nesâî, "Taharet" 11,63,96,103; "İftitah",115; "Küsup", 12; "Sıyam",2,17; "Mevâkit" 54; "Cenâiz", 14 "Buyu" 35; "Zinet" 1,43; "İstiâze",49; "Eşşibe",1

² Zehebî, *Mîzân*, I,656; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, III, 386

³ Zehebî, *Mîzân*, I,656

⁴ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII,232

⁵ İbn Hacer, *Tehzîb*, III,146-147

⁶ Ebu Davud, 12.

⁷ Hatib, *a.g.e.*, XIII,175

⁸ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX,186.

⁹ İbn Hacer, *Tehzîb*, X,72; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VIII,239.

¹⁰ Nesâî, "Sıyam" 83

¹¹ Zehebî, *Mîzân*, IV,481

Muhammed.

Talebeleri: Said b. Hafs en-Nufeylî, Osman b. Abdirrahman et-Tarâîfî, Ebû Ca'fer en-Nufeylî.

Ebu Zur'a, Yunus b. Râşid'in rivâyetlerinde bir sakınca olmadığını belirtmiştir. Ebû Hâtîm, Yunus b. Râşid'in Âbbâd b. Beşîr'den daha sağlam olduğunu ve hadisinin yazılabileceğini ifade etmiştir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ta zikretmiştir.¹ Buhârî, onun mürchie olduğunu, Nesâî ise mezhebi lehinde propoganda yaptığını bildirmiştir.² Kütübi Sitte'den Ebû Dâvûd'da rivâyeti bulunmaktadır.³

Sonuç

Harran, İslam tarihçilerine göre el-Cezire veya Âsur ceziresi adı verilen Yukarı Mezopotamya'nın Diyar-ı Mudar kısmının çoğu zaman merkezi olmuştur. Müslümanlar bu bölgeyi 19/640 yılında fethetmişlerdir. Harran'ın en parlak devri Emevilerin sonlarında başlamıştır. Hermetik felsefenin de vatanı durumunda olan Harran, büyük bir felsefe ve ilim merkezi idi. Bölgede İslam öncesinde olduğu gibi İslam'dan sonra da ilim ve düşünce tarihine hizmeti olmuş pek çok âlim yetişmiştir.

Emeviler devrinden itibaren buradan hadis, tefsir, fıkıh gibi dini ilim sahalarında büyük âlimler yetişmiştir. Hatta bölge Hanbeli mezhebinin kuzeydeki merkezi durumunda idi. Harran'lılar, Abbâsîlerin başlarındaki tercüme ve te'lif faaliyetlerinde önemli rol oynamışlardır. Hamdânîler ve onu takib eden emirlikler döneminde önemini kaybeden Harran, Selçuklular ve Eyyubiler döneminde tekrar önem kazanmıştır. Moğolları baskınları ve yağmalamaları sonucu Harran, Osmanlılar dönemine sadece bir köy olarak kalmıştır. Günümüzde ise Harran, Şanlıurfa'ya bağlı bir ilçedir. Şanlıurfa'da ilçenin tarihteki rolüne atfen 1992 yılında kurulan yeni üniversitenin ismi Harran olmuştur.

Bu çalışmamızda İslami ilimlere ve özellikle hadis alanına hizmeti geçmiş Harranlı bilginleri inceledik. Bu anlamda sadece Kütüb-i Sitte'deki rivâyetleri bulunan şahıslara değindik. Bunların dışında Harran'la doğrudan ya da dolaylı olarak ilgisi olan pek çok hadis âlimi vardır. Mesela Ebu Arubete'l-Harranî, Ebu'l-Hasan Ali b. Allân el-Harranî gibi hadiste hâfız derecesine çıkanlar olduğu gibi, Ebu Muhammed el-Hasan b. Ali b. Şu'be el-Harranî ve Abdülfettah b. Ahmed b. Celebet el-Harranî gibi hadis kitabı yazan âlimler de bulunmaktadır. Hanbeli mezhebinin en önemli isimlerinden İbn Teymiye de Harran'da doğmuştur. Bu dönemlerde şehirde canlı bir ilim hayatının olduğu anlaşılmaktadır.

İncelediğimiz şahıslar hakkındaki hadis tekniği açısından cerh ve tadil âlimlerinin değerlendirmelerini de vermiş bulunmaktayız. Buna göre içlerinde sika olanlar bulunmakla birlikte zayıf olarak nitelenen şahıslar da bulunmaktadır. Bazıları

¹ İbn Hibban, *es-Sikât*, IX,289

² İbn Hacer, *Tebzîb*, XI,439 İbn Ebî Hâtîm, *a.g.e.*, IX,239

³ Ebû Dâvûd, "Melâhim",17

hakkında ise ihtilaf vardır. Ayrıca bu şahısların Kütübi sitte içerisinde hangi kitapta rivâyetlerinin bulunduğuna da değindik. Bu rivâyetlerin daha çok Nesâî ve Ebu Davud'da yoğunlaştığını görmekteyiz. En az rivâyet ise Müslim'de bulunmaktadır.